

Bariş Peygamberi ve Savaş Esirleri

Esirlere karşı yumuşak, hoşgörülü ve cömert davranan Hz. Peygamber, sahabenin de kendisi gibi davranmasını istemiştir. Ayrıca Müslümanların savaş esirlerinin ihtiyacını karşılamak ve özgürlüklerine kavuşturmak yolunda çaba göstermeleri hususunda ısrarlı olmuştur.¹

Kur'ân'a göre esirin yiyeceğini vermek² ve onu doyurmak Müslüman devletin sorumluluğu altındadır. Fakat İslâmiyet'in erken dönemlerinde Allah Rasulü, esirleri muharipler arasında paylaştırarak onlara karşı iyi davranılmasını tavsiye ederdi. Kaynaklar esirlerin, onları esir alanlarla aynı gıdalarla beslen-

diklerini bildiriyorlar. Sahabiler arasında daha ince düşünen bazıları, bu hususta ileri derecede fedakârlıklar sergilemişlerdir. Hatta onlar, kendi yiyeceklerini ikram ederler ve kendileri sadece hurma ile yetinirlerdi. Hz. Peygamber, Bedir ve Huneyn savaşlarında ihtiyacı olan esirlere elbise dahi verirdi. Böyle-

ce esirlerin çeşitli ıstırapları ve sıkıntıları da giderilmeye çalışılırdı.³

Özel Bir Örnek: Esir Olan Sümâme b. Usâl'e Peygamber'in (s.a.v) Davranışı

Sümâme b. Usâl'in İslâm'ı kabul etmesi de Hz. Peygamber'in yüksek sabır ve toleransının bir neticesi olarak tezahür etmiştir:

raya aniden çıkagelen bir İslâm askerî birliği Sümâme'yi kıstırmış ve onu yakalayıp Medine'ye getirmiştir; kendisi Mescid-i Nebi'deki bir sütuna bağlı tutulmuştu. İbn Hişâm'ın verdiği bilgiye göre, bu askerî devriye mensupları onu tanımıyorlardı. Muhammed (s.a.v) onu tanıır tanımaz kendisine saygı gösterilmesini emretti ve bizzat kendi evinde bu pisboğaz ve obur

ise hepsini iste (veririm)'. Onun bu sözlerine Muhammed (s.a.v) hiçbir cevap vermeksizin oradan uzaklaşıp gidiyordu. Sümâme bu arada camide olup bitenleri bizzat gözleriyle görüyor ve İslâm dininin ne demek olduğunu iyice anlıyordu. Üç gün sonunda, o yine mûtaad cevabını tekrar ettiğinde Rasûlullah, onun hiçbir fidye alınmaksızın serbest bırakılması için emir

Hayber Kalesi

“Sümâme, Rasûlullah'ın Medine'ye hicretinden önce Mekte'yi ziyaret etmişti. Kendisini İslâm'a girmeye davet ettiğinde Sümâme buna şu cevabı vermiştir: 'Bir daha bu teklifini tekrarlarsan seni öldürürüm.' Daha sonraki bir zamanda da aynı şahıs, Rasûlullah'ın kendisine gönderdiği bir elçiyi de öldürmeye kalkmış ve amcasının araya girmesiyle bundan kaçınmıştı. Bu-

esirine yiyecek gönderdi; zirâ bir deveden bir defada sağılan süt ona kâfi gelmemişti. Rasûlullah ne zaman onun yanından geçse, onu İslâm'a girmeye davet ediyordu. Sümâme'nin ise ona verdiği cevap hep aynıydı: 'Şayet beni öldürecek olursan, zaten kanı dökülecek katil bir kimseyi (zû dem) öldürmüş olacaksın; şayet kan diyeti kabul etmek istersen istediğin ne

verdi. Sümâme, cami'den çıktı Bakî Koruluğuna girdi, burada bir güzel banyo yapıp temizlendikten sonra Muhammed'in (s.a.v) huzuruna döndü geldi ve ihtidâ ettiğini ona bildirdi; onun bu hareketine Rasûlullah:

‘Şu ana kadar sen bana dünyanın en iğrenç adamı gibi duruyordun; işte artık şimdi seni herkesten çok takdir ediyorum’

Akşam olunca birçok hizmet-

çi her zaman olduğu gibi ona yemeğini getirdiler ve sonunda kendisine getirilen yemeklerin çoğunu yemeyip geride bıraktığını görerek şaşırdılar. Durum Rasûlullah'a anlatıldığında o:

'Buna hiç şaşırmanız; mü'min insan bir mide ile, kâfir ise yedi mide ile yemek yer'

Bir müddet sonra Sümâme ülkesine dönmek üzere Medine'den ayrıldı; yolu üzerinde Mekke'ye uğradı ve orada Beytullah'ta İslâmî esaslara göre herkesin gözü önünde namaz

kılarak milleti şaşkına uğrattı. Hemen onu öldürmek üzere kısıvrak yakaladılar fakat içlerinden birinin Mekke'nin Yemâme'den gelecek hububata ne kadar çok ihtiyacı olduğunu hatırlatması üzerine serbest bıraktılar. Ancak Sümâme onlara şöyle dedi:

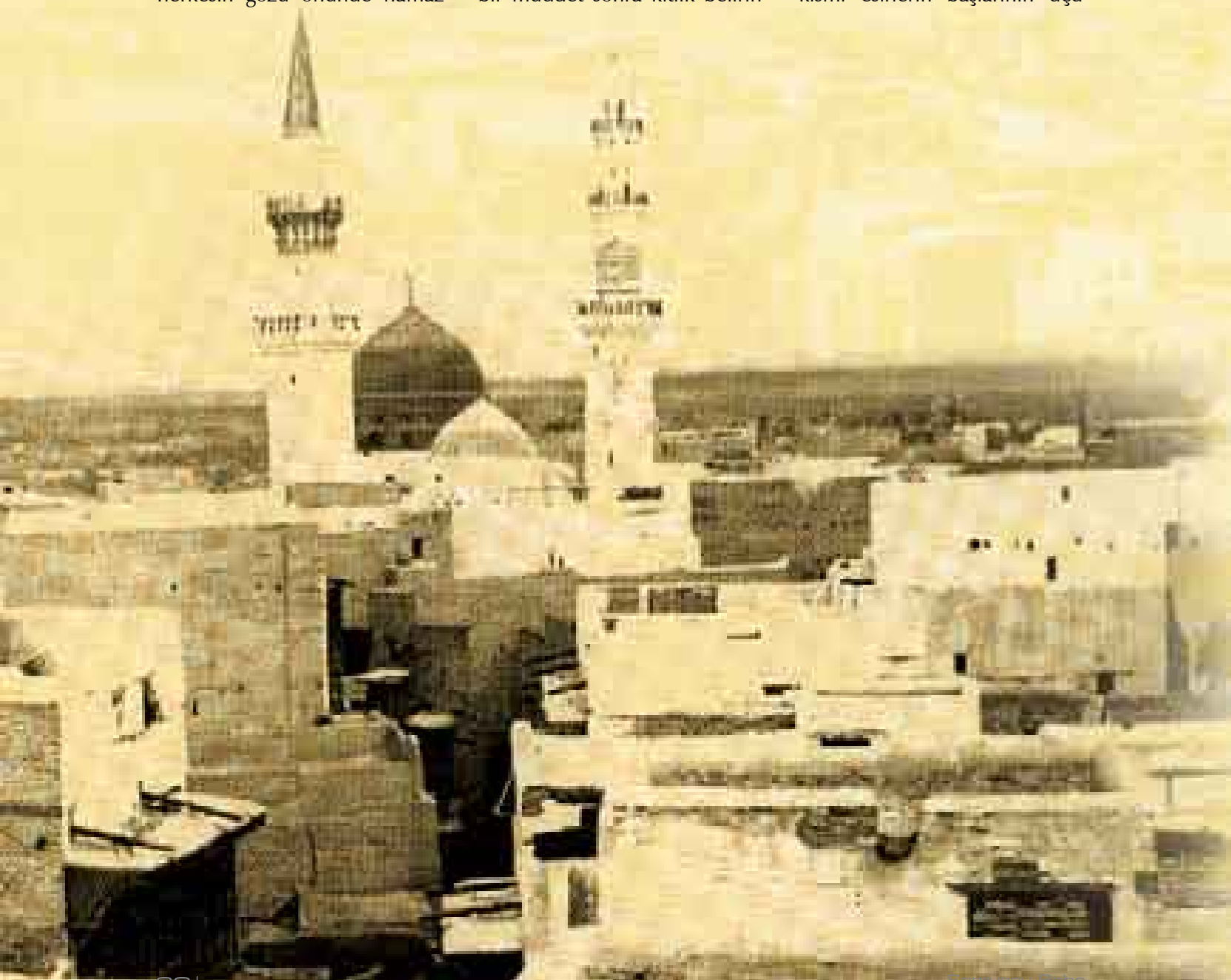
'Bundan sonra, Muhammed (s.a.v) müsaade etmedikçe benim ülkemden bir tek hububat bile alamayacaksınız.'

Gerçekten de Mekke'de bir müddet sonra kıtlık belirin-

ce, bu yasaklamanın (ambargo) kaldırılması için hasımları Rasûlullah'a müracaat edip ricada bulunmaya mecbur olmuşlardır. Ve o dediklerini yapmıştır. Bu olayın cereyan ettiği tarih 6. Hicrî yılın başlangıcıdır.⁴

Okuma Yazma Öğreten Esirlerin Serbest Bırakılması

Sünnetinin bir parçası olarak Hz. Muhammed, savaş esirleriyle ilgili uygulanacak yöntemler konusunda sahabîlerine danıştı. Önde gelen sahabîlerin bir kısmı esirlerin başlarının uçur-

rulmasını önerdiler. Ancak Allah Rasulü, bu teklifi kabul etmeyip, belirli bir fidye ödeyip serberst bırakılmalarını tavsiye eden Ebû Bekr'in görüşünü benimsedi.⁵

Bununla birlikte Hz. Muhammed (s.a.v), okuma-yazma öğretmeleri karşılığında (on Müslüman çocuğuna okuma yazma öğretmeleri sonucunda), bir kısım esiri serbest bıraktı.⁶ Esirlerin bir kısmı da gücü olmadığı ve kendilerine

dolu değerleri bünyesinde barındırmaktadır:

“Rasûlullah, bu savaşta öldürülmüş bulunan düşman askerlerinin hiçbir şekilde cesetlerinin darbedilip kılıçlanmaması için emir verdi. Sadece şehit düşen Müslümanların değil aynı zamanda düşmana ait cesetlerin de gömülmesi Rasûlullah'ın bir emri ile gerçekleştirilmiştir; hiç şüphesiz

birlikte ve eşit şartlarda, yemeğe oturuyorlardı. Öyle vakalar olmuştur ki, muhafız askerlerden bazıları, kendilerini tutumayıp elleri altına verilmiş esirlere karşı gösterdikleri ezâlı mûameleyi durdurmaları için Rasûlullah'ın o derece ciddî azarlarına muhatap olmuşlardır ki kendi nefisleri için birkaç hurma ile iktifâ etmeye mecbur kalmışlardır.”⁹

Bedir Kuyuları

yardım edecek dostları bulunmadığı için özgür bırakıldılar.⁷

Yiyeceklerini Esirlerle Paylaşan Müslümanlar

Yine Hz. Muhammed'in şu uygulamaları, şiddet ve savaşın hiçbir insanî sınır ve ölçü tanımadığı yaşadığımız çağın güçleri için ibretler ve öğretici erdemlerle

iki zümre birbirinden ayrı yerlere gömülmüşlerdir. Savaş meydanından ayrılacağı sırada harp esirlerini, her birinin bir esiri muhafaza altında tutabileceği şekilde, Müslüman askerler arasında dağıttı ve esirlere iyi muâmele edilmesi hususunu tenbih etti.⁸ Esirlerden elbisesiz kalmış olanlara libas verildi. Bu esirler Müslümanlarla

Erdemli Evrensel Lider

Hz. Muhammed'in Tay kabilesine (Asıl vatanları Yemen olan Tay'lar, Arap göçleri tarihinde en dikkat çekici ve en heyecanlı maceraları yaşamış bir halk topluluğudur.) yönelik tavrı ve uyguladığı yöntem, erdemli ve evrensel bir liderlik modelidir. Mekke'nin fethedilmesinin ar-

kasından şehrin idaresinin İslâm devletine bağlanmış olması, birçok kabileyi tarafsız tutumlarını değiştirip İslâm ile birlikte yaşamaya yöneltmiştir. Hicri 9. yılda Medine'ye gelen kabile temsilcisi heyetleri arasında Tay'ınki de mevcuttu.¹⁰

“Bir rivayete göre Hz. Ali Tay'ın Fils adındaki putunu kırmak üzere gönderildiği sefer esnasında efsânevî cenkci şöhrete sahip Hâtim'in oğlu Adî ona doğru gelmekte olan bu ordudan kaçmıştı. Kendisi Hıristiyan dininden bir kimse olarak, yanına ailesini de almak suretiyle Suriye-Filistin yoluna

düştü. Bununla beraber yanına (muhtemelen Suffâne adını taşıyan) kızkardeşini almayı ihmal etmişti. Netice olarak bu kadın esir alındı ve Medine'ye getirildi. Bu hanım, Rasûlullah'ı görür görmez ona şunları söyledi:

‘Babam öldü, kardeşim ise utanç verici bir şekilde beni terk etti; sen bâri bana cömert davran! Allah da sana kerîm davranacaktır...’

Rasûlullah bu sözler üzerine merhamet edip ona hürriyetini iâde etti ve daha sonra da Tay ülkesine gitmek üzere hazırlık yapan bazı yolcuların kervanına katılabil-

mesi için ona bir binek hayvanı temin etti ve lazım gelen ihtiyaç ve yiyeceklerini de yanına verdi. Bu hanım daha sonra kardeşinin yanına olmak üzere Suriye'ye geçmiş ve karşılaştıklarında, kendisini ewelce terk ettiği için yüzüne karşı hakarete bulunmuş ise de iki kardeşin tekrar uzlaşıp barışması zor olmamıştır; kızkardeşi ona başından geçenleri anlatmış ve:

‘Senin de Medine'ye gitmen lâzım; şayet gerçekten Muhammed, Allah'ın bir Rasûlü ise, onun Elçiliğini en önce kabul ve ikrâr edenler daha çok övgüye lâyık olacaktır. Şayet o alelâde bir hükümdar ise senin bu bîat ve itaatin sana bir

noksanlık getirip değerini düşürmez; sen ne isen o kalırsın.’

Bu sözlerden sonra onun dediğini yapmayı kabul etti ve Medine’ye geldi. Mescid’de iken Rasûlullah’ı tanıyıp selâm verdi. Muhammed (s.a.v) ona itibar etti ve onu evine götürmek üzere birlikte Mescid’den ayrıldılar. Yolda yaşlı bir hatun, Rasûlullah’a yanaşıp onunla uzun süre konuştu. Adî bir hükümdarın böyle bir şeye asla müsaade etmeyeceğini düşündü. Rasûlullah’ın evine girdiklerinde Muhammed (s.a.v) orada üzerine oturulacak yegâne şey olarak duran minderi ona doğru oturması için uzattı ve kendisi de toprak döşeme üzerine oturdu. Adî bütün bu olanları gitgide artan bir hassasiyetle takip ediyordu. Müteakiben Muhammed (s.a.v) ona İslâm dininin ne olduğunu anlattı ve şunu ilave etti:

‘Bu dine senin girmene mani olan şey nedir? Şayet Müslümanların fakir olduğunu zannediyorsan şunu bil ki kısa bir zaman sonra onlar arasında sadaka kabul eden kimse kalmayacaktır; şayet onların zayıf olduklarını düşünüyorsan, şunu bil ki kısa bir zaman sonra bir kadın Irak’taki Kadisiyye’den Mekke’ye hacetmek üzere, Allah’tan başka kimseden korkmayarak tek başına seyahat edebilecektir; şayet hükümdarlığın Müslümanlardan gayri milletlerde olduğunu söylüyorsan, şunu bil ki Bâbil şehrindeki beyaz sarayların kapıları onlara açılacaktır.’

Böylece Adî Müslüman oldu ve gerçekten de işin başın-

da zorlukla inandığı, Tay’ların vaktiyle yağmalayıp durdukları ülkelerden geçen yolların emniyet ve selâmet içinde olduğunu görece kadar ve Sâsânî İmparatorluğu topraklarının İslâm Orduları tarafından fethedilişine şahit olacak kadar uzun bir ömür sürdü.”¹¹

İnsana Değer Veren Komutan

İnsan hayatına değer veren Hz. Muhammed (s.a.v), Bedir savaş esirlerinin akibetleri hususunda, Hz. Ömer’in öldürülmeleri teklifi yerine, Hz. Ebû Bekr’in fidye karşılığı serbest bırakılmaları önerisini benimsemiştir.¹²

Bize kadar ulaşan bilgi ve vesikaların ulaştığı noktalar, Hz. Muhammed’in insan ve hayatı öne alan uygulamalarla doludur:

“Rasûlullah, bir gayrimüslim olan Amr b. Ümeyye’yi, Necâşî’nin nezdinde elçi olarak göndermişti. Bedir’deki müşrik esirlerin her birinin “kurtuluş fidyesi” olarak on Müslüman çocuğuna okuma-yazma öğretmesini Rasûlullah şart koşmuştu. Şahsi katibi Zeyd b. Sâbit’e İbrânî yazısını öğrenmesini emretmiş ve o da anlaşıldığına göre bunu şehirdeki Yahudilerden öğrenmişti. Şu halde, o gayrimüslimleri memur, muallim, teknisyen, inşaatçı, vs. olarak kullanmayı helâl telakki ediyordu. Rasûlullah, şahsen Medine’nin Yahudi tüccarlarından yiyecek maddesi satın almış, hattâ zırhlı gömleğini onlardan birine rehin olarak

bırakmış ve onu geri alamadan vefat etmişti. Bir Yahudi bankerinin Peygambere, bizzat gelecek borcunu ödemesini istediği zikredilir. Vasiyetinde “gayrimüslim tebeama (ehlizimme) iyi muamele ediniz!” demiş olduğunu görüyoruz.”¹³

Yaşadığımız dünyadaki savaşları ve orada esirlere yapılan, insanlık onurunun ayaklar altına alan, akla hayale gelmeyen muameleleri göz önünde bulundurduğumuzda, bunların İslâm Peygamberi’nin uygulamalarıyla kıyas kabul edemez oldukları görülmektedir/anlaşılmaktadır.

Kaynakça

1. Afzalurrahman, Sıret Ansiklopedisi, çev: Komisyon, II. baskı, İstanbul 1996, III, 275.
2. “Onlar, kendi canları çekmesiyle yoksula, yetime ve esire yedirirler.” Bkz. İnsan, 8.
3. Muhammed Hamidullah, İslâm Peygamberi, çev: Salih Tuğ, Ankara 2003, II, 1002.
4. İbn Hişâm, es-Siyretü’n-Nebeviyye, tah: Mustafa es-Sakka, İbrahim Ebyân, Abdülhafız Şelbi, Mısır trz, II, 638-639; Hüseyin b. Muhammed b. el-Hasan el-Diyarbekrî, Târihü’l-Hamîs, Beyrut trz, II, 3; Hamidullah, İslâm Peygamberi, I, 403-404.
5. İbn Sa’d, et-Tabakâtu’l-Kübrâ, tak: İhsân Abbas, Beyrut trz, II, 22-26; Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, Târihu’r-Rusul ve’l-Mulûk, tah: M. Ebû’l-Fadl İbrahim, VI. baskı, Kahire 1990, II, 474-475.
6. İbn Sa’d, age, II, 22-26; Taberî, Târihu’r-Rusul ve’l-Mulûk, II, 463; Takîyiddin Ahmed b. Ali b. Abdulkâdir b. Muhammed el-Makrizî, İmtâu’l-Esmâ, tah: M. A. El-Nemîsi, Beyrut 1999, I, 119.
7. İbn Hişâm, es-Siyretü’n-Nebeviyye, I, 660; Hamidullah, İslâm Peygamberi, I, 226.
8. Taberî, Târihu’r-Rusul ve’l-Mulûk, II, 460-461.
9. Taberî, age, I, 461; Muhammed b. Ömer Vâkîdî, Kitâbu’l-Megâzî, tah: M. Jones, III. baskı, Beyrut 1984, I, 119; Hamidullah, İslâm Peygamberi, I, 226-227.
10. Hamidullah, age, I, 518-519.
11. İbn Hişâm, es-Siyretü’n-Nebeviyye, II, 579-581; Hamidullah, age, I, 519-520.
12. Taberî, Târihu’r-Rusul ve’l-Mulûk, II, 474-475; Hamidullah, age, II, 893.
13. Hamidullah, age, II, 895.